

فصل ۱ مولکول هادر خدمت تندرستی

۸	• تست‌های سری A
۵۸	• آزمون جامع فصل
۶۱	• تست‌های سری Z
۶۴	• پاسخ‌نامه تشریحی (+کادرهای آموزشی)
۲۰۹	• پاسخ‌نامه کلیدی

فصل ۲ آسایتن و رفاه در سایه تنیمی

۲۱۲	• تست‌های سری A
۲۶۸	• آزمون جامع فصل
۲۷۱	• تست‌های سری Z
۲۷۳	• پاسخ‌نامه تشریحی (+کادرهای آموزشی)
۴۰۹	• پاسخ‌نامه کلیدی

فصل ۳ تنیمی جلوه‌ای از هنر، زیبایی و ماندگاری

۴۱۲	• تست‌های سری A
۴۵۲	• آزمون جامع فصل
۴۵۵	• تست‌های سری Z
۴۵۷	• پاسخ‌نامه تشریحی (+کادرهای آموزشی)
۵۴۳	• پاسخ‌نامه کلیدی

فصل ۴ تنیمی، راهی به سوی آینده‌ای روشن‌تر

۵۴۵	• تست‌های سری A
۵۹۴	• آزمون جامع فصل
۵۹۸	• تست‌های سری Z
۶۰۳	• پاسخ‌نامه تشریحی (+کادرهای آموزشی)
۷۰۹	• پاسخ‌نامه کلیدی

۷۱۰	ضمیمه
-----	-------	-------

مولکول‌ها در خدمت تندرستی | فصل ۱!

- سهم این فصل از ۳۵ سؤال شیمی کنکور سراسری به طور میانگین: ۳ تست (معمولاً ۲ مسئله و ۱ سؤال مفهومی)
- پیش‌نیازهای اصلی این فصل: (البته نگران نباشید! ما در قسمت آموزشی براتون یادآوری کرده‌ایم!)
- ۱- شناخت نیروهای بین مولکولی و قواعد حل‌شدن مواد در یکدیگر (فصل ۳ دهم)
- ۲- شناخت گروه‌های عاملی (فصل ۳ یازدهم)
- ۳- استوکیومتری واکنش‌ها (فصل ۲ دهم + فصل ۱ یازدهم)
- ۴- غلظت محلول‌ها (فصل ۳ دهم)
- راستش! خیلی‌ها می‌گن این بخش خیلی سخته و برای یادگرفتنش، باید کلی باهاش کلنجار رفت. ولی ای بابا! تا ما رو دارین، غم ندارین! اگه با نظم و ترتیبی که تو تست‌ها و کادرهای آموزشی براتون گذاشتیم، آسه‌آسه! ریزه‌ریزه! برید جلو، آخر این فصل با خودتون می‌گین، اسید و باز که می‌گفتن، همین بود؟! این که کاری نداشت!
- همان‌طور که در بالا دیدین، از این فصل به طور میانگین ۳ تست ناقابل تو کنکور میاد! (۴ تا هم دیده شده) شاید بشه گفت مهم‌ترین قسمت این فصل، مسائل pH است که ما در یک سریال چندقسمتی و از آسون به سخت! بهتون آموزش دادیم و مطمئنیم شما هم بعد از خوندنشون، از پس این مسائل در کنکور برمیاین!

تو زندگی مته گل ادریسی نباش که تو شرایط مختلف، رنگ عوض می‌کنه!

سبزی

مثل «Aghaaz»!

هر فصل با تست‌های سری A شروع می‌شه که شامل این‌هاست:

- ۱) تست‌های کنکور سراسری از ازل تا ابد! ایرانی و فرنگی!
 - ۲) تست‌های برگرفته از متن و تمرین‌های کتاب درسی!
 - ۳) تست‌های کاملاً مفهومی باز هم برگرفته از کتاب درسی!
- زدن تست‌های سری A که بر مبنای روند آموزشی کتاب درسی مرتب شده، برای رستگاری دنیا (۱۰۰ زدن در کنکور) و آخرت شما لازمه!
- در ضمن قبل از حل تست‌های هر عنوان، می‌توانید به کادرهای آموزشی مرتبط با آن در قسمت پاسخ تشریحی به سری بزنید!

کادر آموزشی مرتبط: ۱

مقدمه

(صفحه ۱ تا ۳ کتاب درسی)

سلام! بریم که با قدرت شروع کنیم!

۱- چند مورد از مطالب زیر، درست‌اند؟

- حفاری‌های باستانی از شهر بابل نشان می‌دهد که انسان‌ها چند هزار سال پیش از میلاد، به همراه آب از موادی شبیه به صابون‌های امروزی برای نظافت استفاده می‌کردند.
- ساده‌ترین و مؤثرترین راه پیشگیری وبا، رعایت بهداشت فردی و همگانی است.
- تمیز کردن ظرف‌های چرب با خاکستر و آب گرم، نسبت به شست‌وشوی آن‌ها با آب معمولی آسان‌تر است.
- یکی از دلایل زندگی انسان‌های نخستین در کنار رودخانه‌ها، دسترسی به آب و توجه آن‌ها به پاکیزگی و بهداشت بوده است.

۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)

۲- کدام گزینه نادرست است؟

- ۱) سطح بهداشت یک جامعه با میزان استفاده آن از صابون و شوینده‌های دیگر، رابطه مستقیم دارد.
- ۲) مواد شوینده براساس خواص اسیدی و بازی عمل می‌کنند.
- ۳) وبا یکی از بیماری‌های واگیردار است که به دلیل آلوده‌شدن خاک و نبود بهداشت ایجاد می‌شود.
- ۴) عدم دسترسی، کمبود یا عدم استفاده از صابون می‌تواند منجر به گسترش بیماری‌های گوناگون در میان مردم کشورهای دنیا شود.

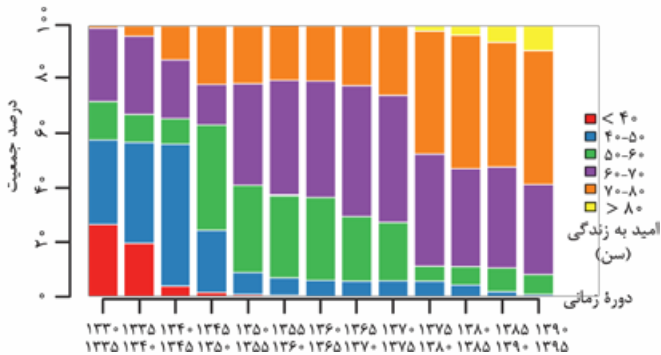
۳- همه موارد زیر درست‌اند، به جز:

- ۱) شاخص امید به زندگی نشان می‌دهد که انسان‌ها به طور میانگین چند سال در این جهان زندگی می‌کنند.
- ۲) شاخص امید به زندگی در یک جامعه با سطح سلامت و بهداشت فردی و همگانی افراد آن جامعه، رابطه مستقیم دارد.
- ۳) در سال‌های اخیر، شاخص امید به زندگی در سطح جهان افزایش یافته است.
- ۴) امروزه امید به زندگی بیشتر مردم دنیا در حدود ۶۰ تا ۷۰ سال است.

۴- با توجه به نمودار داده‌شده که توزیع جمعیت جهان

را براساس امید به زندگی به دوره‌های زمانی گوناگون نشان می‌دهد، کدام موارد از مطالب زیر، درست‌اند؟

- آ) در سال‌های ۱۳۳۰ تا ۱۳۳۵، امید به زندگی حدود ۳۰ درصد از مردم جهان، بین ۴۰ تا ۵۰ سال بوده است.
- ب) تا پیش از سال ۱۳۷۵، شاخص امید به زندگی بالای ۸۰ سال، در جهان وجود نداشته است.
- پ) در دهه پنجاه، میانگین امید به زندگی بیشتر مردم جهان در حدود ۵۰ تا ۶۰ سال بوده است.
- ت) در دوره زمانی ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۰، امید به زندگی بیش از ۵۰ درصد مردم جهان، در حدود ۴۰ تا ۵۰ سال بوده است.

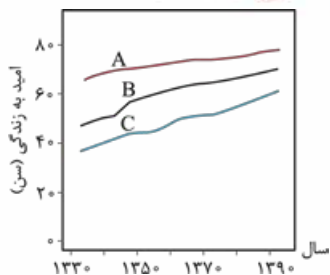

ب و ت

۳ و ت

۲ و آ

۱ و آ

۵- با توجه به شکل روبه‌رو که مربوط به شاخص امید به زندگی در نواحی برخوردار و کم‌برخوردار و مقایسه آن‌ها با میانگین جهانی می‌باشد، کدام مطلب درست است؟

- (۱) نمودارهای A و B به ترتیب مربوط به نواحی برخوردار و کم‌برخوردار هستند.
- (۲) در سال ۱۳۷۰، میانگین شاخص امید به زندگی در جهان حدود ۵۰ سال بوده است.
- (۳) شیب نمودار نواحی برخوردار بیشتر از نواحی کم‌برخوردار است.
- (۴) از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۹۰، شاخص امید به زندگی در نواحی کم‌برخوردار، حدود ۴۵٪ افزایش یافته است.

۶- کدام گزینه نادرست است؟

- (۱) شاخص امید به زندگی در کشورهای گوناگون و حتی شهرهای یک کشور، با هم تفاوت دارد.
- (۲) نمودار امید به زندگی برای نواحی کم‌برخوردار جهان برخلاف نواحی توسعه‌یافته، روند نزولی دارد.
- (۳) یکی از راه‌های افزایش سطح امید به زندگی افراد یک جامعه، افزایش سطح بهداشت فردی و همگانی است.
- (۴) با گذشت زمان، میانگین امید به زندگی در جهان، به میانگین امید به زندگی مناطق توسعه‌یافته نزدیک‌تر می‌شود.

کادراً آموزشی مرتبط: ۲ تا ۴ (صفحه‌های ۵ و ۴ کتاب درسی)

۷- کدام عبارت نادرست است؟

- (۱) به موادی که بیش از مقدار طبیعی در یک محیط، نمونه ماده یا یک جسم وجود دارند، آلاینده می‌گویند.
- (۲) به طور کلی مواد قطبی در حلال‌های قطبی و مواد ناقطبی در حلال‌های ناقطبی حل می‌شوند.
- (۳) گردوغبار هوا برخلاف گل‌ولای آب، جزء آلاینده‌ها به شمار می‌رود.
- (۴) برای این‌که بدنیم چگونه می‌توان انواع لکه‌ها را پاک کرد، باید به ساختار و رفتار ذره‌های سازنده آلاینده‌ها و مواد شوینده توجه کنیم.

۸- کدام گزینه نادرست است؟

- (۱) در فرایند انحلال، اگر ذره‌های سازنده حل‌شونده با مولکول‌های حلال، جاذبه مناسب برقرار نکنند، ذره‌های حل‌شونده کنار هم باقی می‌مانند.
- (۲) عسل حاوی مولکول‌های قطبی است که در ساختار خود، شمار قابل توجهی گروه کربوکسیل دارند.
- (۳) مولکول‌های عسل قادر به تشکیل پیوند هیدروژنی با مولکول‌های آب هستند.
- (۴) لباس آغشته به عسل را برخلاف دست‌آلوده به گریس، می‌توان با آب تمیز کرد.

۹- اگر فرمول مولکولی میانگین بنزین را به طور تقریبی به صورت C_xH_y نشان دهیم، کدام گزینه در مورد این ترکیب، نادرست است؟

- (۱) آلکانی با ۸ اتم کربن است.
- (۲) گشتاور دوقطبی آن ناچیز و در حدود صفر است.
- (۳) مخلوط آن با هگزان، یک مخلوط همگن است.
- (۴) اتیل - ۲، ۲ - دی‌متیل پنتان یکی از ایزومرهای آن است.

۱۰- چه تعداد از موارد زیر دربارهٔ وازلین، درست است؟

- لکه روی لباس حاصل از آن را می‌توان با آب پاک کرد.
- گشتاور دوقطبی آن به تقریب با گشتاور دوقطبی گریس برابر است.
- برخلاف استون، قادر به تشکیل پیوند هیدروژنی با آب نیست.
- نوع نیروهای جاذبه بین مولکولی در آن از نوع وان‌دروالسی است.

۴ (۴)

۳ (۳)

۲ (۲)

۱ (۱)

۱۱- کدام موارد از مطالب زیر در مورد اتیلن گلیکول، درست‌اند؟

- (آ) به عنوان ضدیخ کاربرد دارد و هر مولکول آن، دارای ۱۰ اتم است.
- (ب) شمار جفت‌الکترون‌های پیوندی آن از شمار جفت‌الکترون‌های ناپیوندی آن، ۲ واحد بزرگ‌تر است.
- (پ) حالت فیزیکی، رنگ و غلظت در سرتاسر محلول آبی آن، یکسان و یکنواخت است.

(ت) یک الکل دوعاملی است و فرمول ساختاری آن به صورت می‌باشد.

۴ (۴) پ و ت

۳ (۳) آ، پ و ت

۲ (۲) ب، پ و ت

۱ (۱) آ و ب

۱۲- اتانول و اتیلن گلیکول در چه تعداد از موارد زیر، مشابه یکدیگرند؟

- شمار اتم‌های هیدروژن
- توانایی برقراری پیوند هیدروژنی با آب
- انحلال‌پذیر بودن در آب
- حالت فیزیکی در دمای اتاق

۱ (۴)

۲ (۳)

۳ (۲)

۴ (۱)

۱۳- چه تعداد از مطالب زیر در مورد اوره، درست‌اند؟ ($C = 12, H = 1: g.mol^{-1}$)

- درصد جرمی کربن در آن، ۳ برابر درصد جرمی هیدروژن است.
- نسبت شمار اتم‌ها به نوع عنصرهای سازنده آن برابر ۲ است.
- در شرایط یکسان، انحلال‌پذیری آن در آب بیشتر از انحلال‌پذیری هگزان در آب است.
- توانایی برقراری پیوند هیدروژنی با آب را دارد.

۴ (۴)

۳ (۳)

۲ (۲)

۱ (۱)

۲۸- پالمیتیک اسید (PA) و اولئیک اسید (OA) به ترتیب اسیدهای چرب ۱۶ و ۱۸ کربنی هستند. اگر زنجیر هیدروکربنی در PA سیرشده و در OA دارای یک پیوند دوگانه کربن - کربن باشد، تفاوت جرم مولی استر سنگین سه‌عاملی حاصل از این اسیدهای چرب چند گرم است؟ (هر استر فقط دارای یک نوع اسید چرب است.)

($O = 16, C = 12, H = 1: g.mol^{-1}$)

- ۱۲ (۱) ۳۶ (۲) ۵۴ (۳) ۷۸ (۴)

۲۹- در اثر سوختن کامل ۵۱/۲ گرم از اسید چرب که زنجیره هیدروکربنی آن سیرشده است، ۵۷/۶ گرم بخار آب تولید می‌شود. در ساختار این اسید، چند پیوند اشتراکی وجود دارد؟ ($O = 16, C = 12, H = 1: g.mol^{-1}$)

($O = 16, C = 12, H = 1: g.mol^{-1}$)

- ۴۷ (۱) ۴۸ (۲) ۴۹ (۳) ۵۰ (۴)

یاسخ نامه نثرپرسی

۱- گزینه ۴

مقدمه‌ای بر اهمیت استفاده از صابون و شوینده‌ها

سلام! ما دوباره او می‌پرسیم! با ما باشید که می‌خواهیم همپین خوب! به سبب کتاب شیمی دوازدهم برسیم! اول با به سری اطلاعات عمومی شروع می‌کنیم!

۱. پاکیزگی و بهداشت، همواره در زندگی ما انسان‌ها، اهمیت داشته و دارد. حتی انسان‌های اولیه هم به دلیل شست‌وشوی بدن و تمیز نگه‌داشتن ابزار، ظروف و محیط زندگی خود، محل زندگی خود را در کنار رودخانه‌ها و آب‌ها انتخاب می‌کردند.

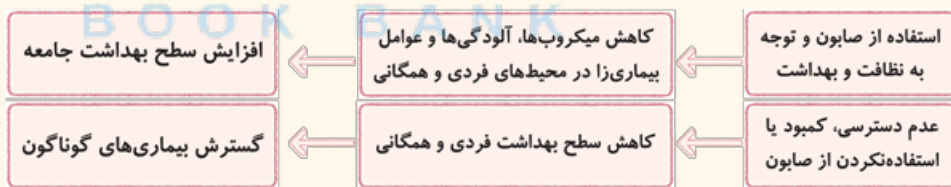
۲. حفاری‌های باستانی از شهر بابل نشان می‌دهد که انسان‌ها چند هزار سال قبل از میلاد، به همراه آب از موادی شبیه به صابون‌های امروزی برای نظافت استفاده می‌کردند. آب و ابرار ما هم، خیلی اتفاقی و به صورت تجربی فهمیدند که اگر ظرف‌های چرب و کثیف را به خاکستر آغشته کنند و با آب گرم شست‌وشو دهند، راحت‌تر تمیز می‌شوند.

بدانید و آگاه باشید! که در خاکستر، برخی ترکیب‌های فلزی با خاصیت بازی وجود دارند که اگر با آب مخلوط شوند، می‌توانند چربی‌ها را در خود حل کنند. جلوتر خواهیم خواند که صابون‌ها هم به پورایی از همین دارو دسته‌اند! و خاصیت بازی دارند. به طور کلی مواد شوینده بر اساس خواص اسیدی و بازی عمل می‌کنند.

۳. قریب‌تر، به دلیل در دسترس نبودن، کمبود یا استفاده نکردن از صابون، سطح بهداشت فردی و همگانی، بسیار پایین بود؛ به همین دلیل بیماری‌های مختلف فیل راهت! در جهان گسترش می‌یافتند.

مثال «وبا» یکی از بیماری‌های واگیردار است که به دلیل آلوده شدن آب‌ها و نبود بهداشت، سر و کله‌اش پیدا می‌شود و در میان مردم گسترش پیدا می‌کند. این بیماری، بارها و بارها در طول تاریخ، همه‌گیر شده و باعث شده کلی آدم پونشوتو از دست بدن! ساده‌ترین و مؤثرترین راه پیشگیری این بیماری، رعایت بهداشت فردی و همگانی است.

۴. با گذشت زمان، استفاده از صابون و توجه به نظافت و بهداشت، در جوامع گسترش یافت. استفاده از صابون باعث شد تا میکروب‌ها، آلودگی‌ها و عوامل بیماری‌زا در محیط‌های فردی و همگانی کاهش یافته و سطح بهداشت جامعه افزایش یابد.

بهداشت و امید به زندگی!

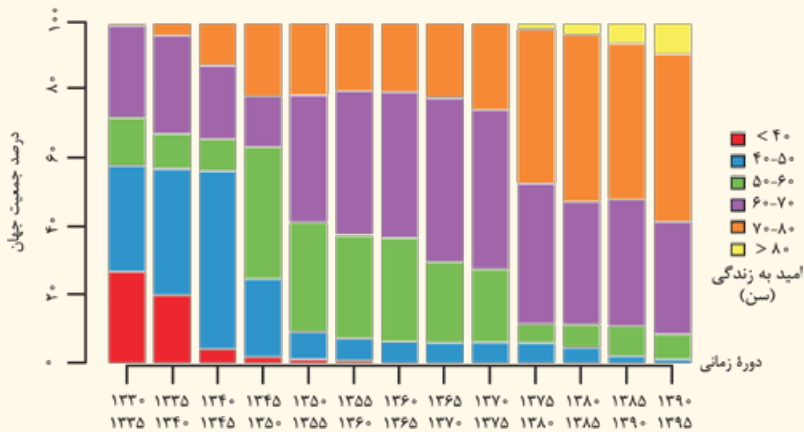
امروزه با افزایش دانش بشر و به همت بر رویه‌های شیمی‌دان! شوینده‌ها و پاک‌کننده‌های مختلفی تولید می‌شود و در دسترس ما و شما! قرار می‌گیرد. به همین دلیل، سطح سلامت و بهداشت فردی و همگانی در جهان بالا رفته و در نتیجه شاخص امید به زندگی در جهان افزایش یافته است.

نکته شاخص امید به زندگی نشان می‌دهد که با توجه به خطراتی که انسان‌ها در طول زندگی با آن‌ها مواجه هستند، چند سال به طور میانگین در این دنیا زندگی خواهند کرد.

کشورهای مختلف دارای شاخص امید به زندگی متفاوتی هستند. این شاخص به عوامل مختلفی مانند میزان شادی افراد جامعه، سلامت محیط زیست، سطح آگاهی مردم، میزان ورزش همگانی، نوع تغذیه و شیوه و میزان ارائه خدمات بهداشتی و درمانی بستگی دارد.

واضح است که شاخص امید به زندگی، متوسط و میانگین طول عمر افراد یک جامعه را نشان می‌دهد؛ بنابراین ممکن است فردی بسیار بیشتر و یا بسیار کم‌تر از این عدد عمر کند.

نمودار صفحه بعد توزیع جمعیت جهان را بر اساس امید به زندگی آن‌ها در دوره‌های زمانی مختلف نشان می‌دهد:

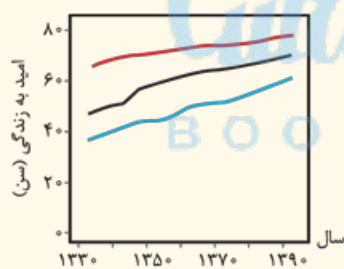
با توجه به این نمودار باید بد بشیم که:
 با گذشت زمان، امید به زندگی در جهان، افزایش یافته است. آنگه گفتین از کجا فهمیریم؟!
 درسته! با توجه به نمودار، هرچی می‌ریم پلوتر، درصد جمعیت جهان که شاخص امید به زندگی بالاتری دارند، افزایش یافته است. این موضوع می‌تواند به دلیل افزایش سطح رفاه همگانی، ارائه خدمات بهداشتی و درمانی بهتر، تولید داروهای جدید و ... باشد. در ضمن پیشگیری و درمان بیماری‌ها نقش مهمی در افزایش شاخص امید به زندگی داشته است.

در جدول زیر، بیشترین شاخص امید به زندگی در دوره‌های زمانی مختلف رو براتون آوردم!

دوره زمانی	بیشترین شاخص امید به زندگی، چند سال بوده است؟
۱۳۳۰ - ۱۳۴۵	۴۰ - ۵۰
۱۳۴۵ - ۱۳۵۰	۵۰ - ۶۰
۱۳۵۰ - ۱۳۷۵	۶۰ - ۷۰
۱۳۷۵ - ۱۳۹۵	۷۰ - ۸۰

با توجه به جدول بالا، امروزه امید به زندگی بیشتر مردم دنیا، در حدود ۸۰ - ۷۰ سال است.

با گذشت زمان، امید به زندگی زیر ۴۰ سال در جهان، همواره روند کاهشی داشته است، اما در دیگر موارد (۴۰ تا ۵۰، ۵۰ تا ۶۰، ۶۰ تا ۷۰ و ۷۰ تا ۸۰ سال)، تغییرات روند مشخصی ندارد؛ به طوری که در برخی دوره‌های زمانی، اعداد مربوط به آن‌ها کاهش و در برخی دوره‌ها، افزایش یافته است. البته امید به زندگی بالای ۸۰ سال از سال ۱۳۷۵ سرککش پیدا شده و بعد از اون فقط روند افزایشی داشته است.

امید به زندگی در کشورهای مختلف و حتی در شهرهای یک کشور نیز با هم تفاوت دارد؛ زیرا همان‌طور که قبلاً گفتیم، این شاخص به عوامل مختلفی بستگی دارد. نمودار روبه‌رو نشان می‌دهد که میزان امید به زندگی در کشورها و مناطق برخوردار (توسعه یافته) بیشتر از کشورها و مناطق کم‌برخوردار (کم‌تر توسعه یافته) است.

با توجه به نمودار مقابل بدانید و آنگه باشید! که:

- مقایسه امید به زندگی در هر سال: نواحی توسعه یافته (برخوردار) < میانگین جهانی < نواحی کم‌تر توسعه یافته (کم‌برخوردار)
- این نمودار هم مئه نمودار قبل، نشان می‌دهد که به طور کلی با گذشت زمان، امید به زندگی در سطح جهان افزایش یافته است؛ به طوری که میانگین جهانی امید به زندگی از حدود ۵۰ سال در ۱۳۳۰ به حدود ۷۰ سال در ۱۳۹۰ رسیده است.^۱
- اگر دقت کنید می‌بینید که شیب نمودار امید به زندگی نواحی کم‌برخوردار از شیب نمودار نواحی برخوردار، بیشتر است و این یعنی در یک بازه زمانی معین، رشد امید به زندگی در نواحی کم‌برخوردار بیشتر از رشد امید به زندگی در کشورهای برخوردار است؛ مثلاً اگر اعداد نمودار را بخوانید، می‌بینید که در دوره زمانی ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰، امید به زندگی در نواحی کم‌برخوردار حدود ۱۵ سال (۵۸ - ۴۳ = ۱۵) افزایش یافته، در حالی که این عدد برای نواحی برخوردار حدود ۵ سال (۷۵ - ۷۰ = ۵) است. این موضوع می‌تواند به دلیل توسعه بهداشت در نواحی کم‌برخوردار باشد. *فلاصه این‌که نواحی توسعه یافته همون‌طور که از اسمشون معلومه، توسعه شون رو کردند و اوضاعشون یه پورایی توپ توپه! در حالی که نواحی کم‌تر توسعه یافته های کار زیادی برای توسعه دارن؛ در نتیجه کاملاً واضح و مبرهنه است که میزان رشد امید به زندگی در نواحی کم‌تر توسعه یافته (کم‌برخوردار) بیشتر از نواحی توسعه یافته (برخوردار) است.*
- هرچی می‌ریم پلوتر، نمودار امید به زندگی میانگین جهانی به نمودار مناطق توسعه یافته نزدیک‌تر می‌شود و این یعنی، یه پورایی اوضاع دنیا داره بهتر می‌شه و جمعیت بیشتری از جهان جزء نواحی توسعه یافته (برخوردار) به حساب می‌آیند!

با توجه به کادر (۱) همه عبارت‌های داده شده درست‌اند.

۱- این اعداد برای توضیح بیشتر جمله قبلی هستند و نیازی به حفظ کردن ندارند!

- ۲- گزینه ۲: دقت کنید که وبا به دلیل آلوده شدن آب‌ها (نه خاک!) ایجاد می‌شود.
- ۳- گزینه ۴: با توجه به کادر قبل و نمودار صفحه ۲ کتاب درسی، امروزه امید به زندگی بیشتر مردم دنیا، در حدود ۷۰ تا ۸۰ سال است.
- ۴- گزینه ۲: عبارتهای (آ) و (ب) درست‌اند. بیاید همه عبارتهای را بررسی کنیم:
 آ کافی است درصد محدوده آبی‌رنگ را از نمودار بخوانید.
 ب همان‌طور که می‌بینید، شاخص امید به زندگی بالای ۸۰ سال، تازه از سال ۱۳۷۵ سروکشان پیدا شده!
 پ دهه پنجاه یعنی در سال‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۶۰! با توجه به نمودار در سال‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۵ و همچنین در سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۰، درصد جمعیتی از جهان که امید به زندگی ۶۰ تا ۷۰ سال داشته‌اند، بیشتر از درصدی است که امید به زندگی ۵۰ تا ۶۰ سال داشته‌اند.
 ت در سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۰، بیشترین امید به زندگی در حدود ۴۰ تا ۵۰ سال است؛ اما *مواستون باشه* که درصدش بالای ۵۰٪ نیست (حدود ۴۰ = ۵۹ - ۱۹ درصد است!).
- ۵- گزینه ۴: نمودارهای A, B و C به ترتیب مربوط به نواحی برخوردار، جهان (میانگین جهانی) و نواحی کم‌برخوردار هستند.
 نواحی کم‌برخوردار > میانگین جهانی > نواحی برخوردار: شاخص امید به زندگی
 A B C
 با توجه به نمودار، شاخص امید به زندگی در سال‌های ۱۳۴۰ و ۱۳۹۰ در نواحی کم‌برخوردار (نمودار C) به ترتیب حدود ۴۰ و ۵۸ سال است.

$$\text{میزان تغییر شاخص} = \frac{58 - 40}{40} \times 100 = \frac{18}{40} \times 100 = 45\%$$
 مقدار اولیه شاخص
 درصد افزایش شاخص امید به زندگی
- گزینه ۱: نمودارهای A و C به ترتیب مربوط به نواحی برخوردار و کم‌برخوردار هستند.
 گزینه ۲: با توجه به نمودار B که مربوط به جهان است، شاخص امید به زندگی در سال ۱۳۷۰ حدود ۶۵ سال می‌باشد.
 گزینه ۳: شیب نمودار نواحی برخوردار (A) کم‌تر از شیب نمودار نواحی کم‌برخوردار (C) است.
 با گذشت زمان، امید به زندگی در سطح جهان (هم در نواحی کم‌برخوردار و هم در نواحی توسعه‌یافته) افزایش یافته است؛ پس نمودار امید به زندگی برای هر دو ناحیه، روند صعودی دارد. به درستی بقیه گزینه‌ها ایمان داشته باشین!
- ۶- گزینه ۲
 ۷- گزینه ۲

فرایند انحلال، روشی برای پاک کردن آلودگی‌ها

همه ما در شبانه‌روز در معرض انواع آلاینده‌ها هستیم. آلودگی‌ها منشأ بیماری‌های مختلف‌اند؛ بنابراین برای داشتن یک زندگی سالم، باید بهداشت و پاکیزگی را رعایت کنیم.

توجه: آلاینده‌ها، موادی هستند که بیش از مقدار طبیعی در یک محیط، نمونه ماده یا یک جسم وجود دارند. گل‌ولای، گردوغبار هوا، لکه‌های چربی و مواد غذایی روی لباس‌ها و پوست بدن، جزء آلاینده‌ها به حساب می‌آیند.

بچه‌ها مراقب باشین! گردوغبار هوا در واقع ذره‌های معلق جامدند (نه گاز!) که باعث *ناپاکی* هوا می‌شوند.

برای داشتن لباس پاکیزه، هوای پاک و محیط بهداشتی و تمیز باید از *شر این آلودگی‌ها* و مواد کثیف *فلاش شد!* یکی از روش‌های پاک کردن آلودگی‌ها، حل کردن آن‌ها در یک ماده مناسب (حلال) است؛ به طور مثال اگر بدانییم رنگ‌ها و لاک‌ها در استون حل می‌شوند، می‌توان با استون، رنگ و یا لاک ریخته‌شده را از روی لباس و محیط‌های مختلف، پاک کرد.

نکته: برای پیش‌بینی انحلال‌پذیری یک ماده در حلال، می‌توانیم از قاعده «شبهه، شبیه را حل می‌کند» استفاده کنیم. به طور کلی، مواد قطبی در حلال‌های قطبی و مواد ناقطبی در حلال‌های ناقطبی حل می‌شوند؛ به عبارت دیگر مواد زمانی در هم حل می‌شوند که نیروی جاذبه بین مولکولی آن‌ها شبیه به هم باشد.

توجه: در فرایند انحلال، اگر ذره‌های سازنده حل‌شونده با مولکول‌های حلال جاذبه مناسب برقرار کنند، حل‌شونده در حلال حل می‌شود؛ در غیر این صورت، ذره‌های حل‌شونده کنار هم باقی می‌مانند و در حلال پخش نمی‌شوند. در شیمی دهم خواندیم که فرایند انحلال هنگامی منجر به تشکیل محلول می‌شود که میزان جاذبه بین حل‌شونده و حلال بیشتر از میانگین جاذبه‌ها در حلال خالص و حل‌شونده خالص باشد.

میانگین جاذبه‌ها در حلال خالص و حل‌شونده خالص > جاذبه‌های حل‌شونده - حلال در محلول

شرایط تشکیل محلول

۱- البته منظورمون مولکول‌های کوچک و قطبی مانند متانول، اتانول و ... است؛ به طور مثال اسیدهای چرب (RCOOH) که *بلوتر باهاشون آشنا می‌شیم*، از نظر تئوری توانایی تشکیل پیوند هیدروژنی را دارند اما به دلیل زنجیر کربنی بلند، در مجموع ناقطبی هستند و در آب حل نمی‌شوند.

بریم سراغ پندتا مثال!

آ اتیلن گلیکول، یک الکل دواملی با فرمول $C_2H_6O_2$ است. این ماده، قطبی است^۱ و می‌تواند در آب که یک حلال قطبی $CH_2-OH-CH_2-OH$ می‌باشد، حل شود، اما در حلال‌های ناقطبی مانند هگزان (C_6H_{14}) حل نمی‌شود. واضحه که اتیلن گلیکول به دلیل داشتن گروه $O-H$ می‌تواند با آب، پیوند هیدروژنی برقرار کند. در کادر (۳) به طور اقتصاصی! در مورد اتیلن گلیکول باهاتون صحبت می‌کنیم!

یادآوری در شیمی دهم خواندیم که بین مولکول‌هایی که در ساختار آن‌ها یکی از پیوندهای $O-H$ ، $N-H$ یا $F-H$ وجود دارد (یعنی H متصل به FON دارند)، می‌تواند پیوند هیدروژنی برقرار شود.

ب بنزین مخلوطی از چند هیدروکربن است که به طور میانگین می‌توان فرمول مولکولی آن را C_8H_{18} (آلکان ۸ کربنه) در نظر گرفت. در شیمی دهم خواندیم: «گشتاور دوقطبی اغلب هیدروکربن‌ها ناچیز بوده و در حدود صفر است.» بنابراین بنزین ناقطبی بوده و می‌تواند در هگزان (C_6H_{14}) که یک حلال ناقطبی است، حل شود اما در آب نامحلول است.

پ برای وازلین (با فرمول تقریبی $C_{25}H_{52}$) هم همین قضیه برقراره! یعنی وازلین در آب (حلال قطبی) حل نمی‌شود، ولی در هگزان (حلال ناقطبی) حل می‌شود.

یادآوری فرمول تقریبی گریس $C_{18}H_{38}$ است. یه وقت با وازلین قاطی نکنین!

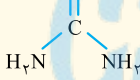
ت نمک خوراکی ($NaCl$) یک ترکیب یونی است و در آب که یک حلال قطبی است، حل می‌شود.

یادآوری در فرایند انحلال ترکیب‌های یونی در آب، یون‌های جداشده از شبکه بلور، در میان مولکول‌های آب قرار گرفته و بین آن‌ها نیروی جاذبه یون - دوقطبی ایجاد می‌شود.

بچه‌ها مراقب باشین! برخی از ترکیب‌های یونی مانند $AgCl$ ، $BaSO_4$ ، $Mg(OH)_2$ ، $Ca_3(PO_4)_2$ ، $CaCO_3$ ، $Fe(OH)_2$ و $Fe(OH)_3$ در آب نامحلول‌اند.

ث فرمول مولکولی روغن زیتون، $C_{57}H_{104}O_2$ است که دارای یک بخش قطبی (گروه‌های کربن متصل به اکسیژن) و یک بخش ناقطبی (زنجیرهای هیدروکربنی بلند) است.^۲ در فصل ۳ شیمی یازدهم خواندیم که در این گونه موارد، با افزایش تعداد کربن‌ها (طول زنجیر هیدروکربنی)، بخش ناقطبی در مقایسه با بخش قطبی زورش بیشتر شده در نتیجه میزان قطبیت مولکول کاهش می‌یابد؛ بنابراین روغن زیتون در مجموع یک مولکول ناقطبی به حساب می‌آید و در آب حل نمی‌شود و به هگزان! در هگزان که یک حلال ناقطبی است، حل می‌شود.

ج اوره یک مولکول قطبی با فرمول $CO(NH_2)_2$ است؛ بنابراین در آب که یک حلال قطبی است، حل می‌شود.

\Rightarrow اوره بداند و آگاه باشید! که اوره می‌تواند با آب پیوند هیدروژنی تشکیل دهد و در واقع دلیل انحلال خوب آن در آب، زیر سر همین پیوند هیدروژنی هستش! در کادر (۴) به طور اقتصاصی در مورد اوره فواید فواید!

چ عسل شامل قندهایی مانند گلوکز، ساکاروز و مالتوز است. مولکول‌های سازنده این قندها، در ساختار خود شمار قابل توجهی گروه هیدروکسیل ($-OH$) دارند؛ به همین دلیل مولکول‌های سازنده عسل و قندهای ساده، بسیار قطبی‌اند.

وقتی عسل را در آب می‌ریزیم، مولکول‌های عسل از طریق گروه‌های هیدروکسیل خود با مولکول‌های آب، پیوند هیدروژنی برقرار می‌کنند و در لابه‌لای آن پخش می‌شوند؛ بنابراین مولکول‌های آب، پاک‌کننده مناسبی برای لکه عسل و لکه‌های شیرینی مانند آب‌قند، شربت آلبیمو و چای شیرین هستند.

هم گردوغبار و هم گل‌ولای آب، جزء آلاینده‌ها به شمار می‌روند.

۸- گزینه ۲ در ساختار مولکول‌های سازنده عسل، شمار قابل توجهی گروه هیدروکسیل (نه کربوکسیل!) وجود دارد. بررسی سایر گزینه‌ها با فودتون!

۹- گزینه ۴ بنزین را می‌توان با فرمول C_8H_{18} نشان داد. این ترکیب، آلکانی با ۸ اتم کربن است. اما ۳- اتیل ۲-، ۲- دی‌متیل پنتان یک آلکان کربنی است؛ بنابراین این دو ترکیب نمی‌توانند ایزومر هم باشند.

$C_9H_{20} \Rightarrow$ ۳- اتیل ۲-، ۲- دی‌متیل پنتان
کربن ۲ اتیل ۲- دی‌متیل پنتان
کربن ۲ کربن ۵

۱۰- گزینه ۳ همه عبارت‌ها به‌جز عبارت اول درست‌اند. بیایید همه عبارت‌ها را بررسی کنیم:

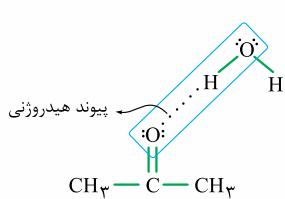
• وازلین ($C_{25}H_{52}$) ناقطبی است و در آب که حلالی قطبی است، حل نمی‌شود؛ بنابراین لکه روی لباس حاصل از وازلین را نمی‌توان با آب پاک کرد.

• گشتاور دوقطبی هیدروکربن‌ها، به تقریب با هم برابر و در حدود صفر است.

یادآوری در شیمی یازدهم خواندیم که فرمول تقریبی گریس، $C_{18}H_{38}$ است.

۱- فعلاً به مواد قطبی و ناقطبی که از قبل می‌شناسید و چندتا ماده جدید هم که ما این‌ها بهتون می‌گیم، بسنده کنید تا برسم به فصل ۳! در فصل سوم با نحوه تشخیص مولکول‌های قطبی و ناقطبی بیشتر آشنا خواهیم شد.

۲- روغن زیتون یک ماده خالص نیست، بلکه مخلوطی از استرها و اسیدهای چرب مختلف است، ولی به طور تقریبی می‌توان آن را یک استر سه‌عاملی با فرمول $C_{57}H_{104}O_2$ در نظر گرفت. در کادر (۶) ساختار این استر رو براتون آوردیم.

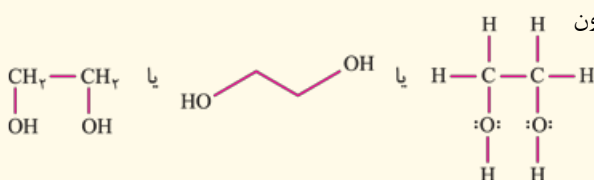
- **واضه** که وازلین مانند سایر هیدروکربن‌ها نمی‌تواند با آب پیوند هیدروژنی تشکیل دهد، اما استون ($\text{H}_3\text{C}-\overset{\text{O}}{\parallel}{\text{C}}-\text{CH}_3$) از طریق اتم اکسیژن خود می‌تواند با آب پیوند هیدروژنی برقرار کند.
- در شیمی دهم خواندیم که به‌جز پیوندهای هیدروژنی، به نیروهای جاذبه بین مولکولی، نیروهای وان‌دروالس می‌گویند. وازلین که پیوند هیدروژنی تشکیل نمی‌دهد؛ پس فقط می‌مونه نیروهای وان‌دروالس!

۱۱- گزینه ۳

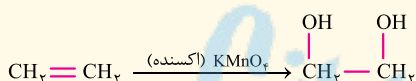
۳

هر آن‌چه که باید درباره اتیلن گلیکول بدانید!

- ۱ ضدیخ است و در رادیاتور خودروها برای کاهش نقطه انجماد آب استفاده می‌شود.
- ۲ در دمای اتاق مایع است و به خوبی در آب حل می‌شود. در شیمی دهم خواندیم که مخلوط آب و ضدیخ، یک محلول است که حالت فیزیکی در سرتاسر آن مایع بوده و ترکیب شیمیایی، رنگ، غلظت و ... در سرتاسر آن یکسان و یکنواخت است.
- ۳ فرمول مولکولی آن $\text{C}_2\text{H}_6\text{O}_2$ است و در ساختار آن، ۹ جفت‌الکترون پیوندی و ۴ جفت‌الکترون ناپیوندی وجود دارد.

- ۴ به دلیل داشتن گروه $-\text{OH}$ می‌تواند با مولکول‌های خود و آب پیوند هیدروژنی برقرار کند.
- ۵ یک الکل دوامالی است و می‌تواند در واکنش تولید پلی‌استرها شرکت کند. در فصل چهارم خواهیم خواند که اتیلن گلیکول یکی از مونومرهای سازنده پلیمر مورد استفاده در بطری آب، یعنی پلی‌اتیلن ترفتالات است.
- ۶ بازنده! در فصل چهارم خواهیم خواند که اتیلن گلیکول در نفت خام وجود ندارد و به طور مستقیم نمی‌توان آن را از نفت خام به دست آورد. اتیلن گلیکول را می‌توان از اکسایش اتن در حضور پتانسیم پرمنگنات (KMnO_4) تولید کرد.

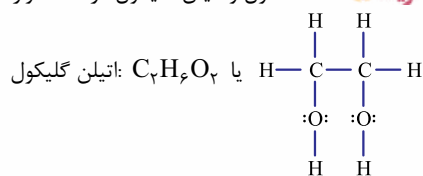
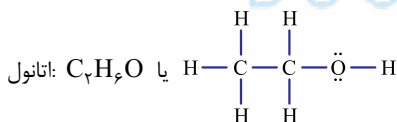
فقط عبارت (ب) نادرست است.

۹-۴=۵

اتیلن گلیکول دارای ۹ جفت‌الکترون پیوندی و ۴ جفت‌الکترون ناپیوندی است.

۱۲- گزینه ۱

اتانول و اتیلن گلیکول در همه موارد داده‌شده مشابه‌اند.

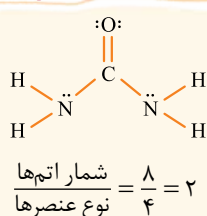
هر دو ۶ اتم هیدروژن دارند و در آب حل می‌شوند. هم‌چنین به دلیل داشتن پیوند $\text{O}-\text{H}$ می‌توانند با آب پیوند هیدروژنی برقرار کنند. در ضمن هر دو در دمای اتاق، مایع‌اند.

۱۳- گزینه ۴

۴

هر آن‌چه که باید در مورد اوره بدانید!

- ۱ فرمول مولکولی اوره، $\text{CO}(\text{NH}_2)_2$ یا $\text{CH}_4\text{N}_2\text{O}$ است و در ساختار آن، عامل آمیدی ($-\overset{\text{O}}{\parallel}{\text{C}}-\text{N}-$) وجود دارد.
- ۲ اوره دارای ۸ اتم از ۴ عنصر مختلف است:
- ۳ دارای ۸ جفت‌الکترون پیوندی و ۴ جفت‌الکترون ناپیوندی است.

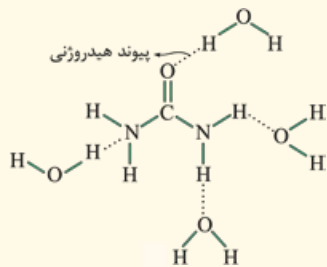

۱- البته اتیلن گلیکول ضدجوش هم هست؛ یعنی می‌تواند مانع از به جوش آمدن آب رادیاتور ماشین در گرما هم بشود. در واقع اضافه کردن اتیلن گلیکول به آب، باعث افزایش نقطه جوش و کاهش نقطه انجماد آب می‌شود.

۴) یک مولکول قطبی است و در حلال‌های قطبی مانند آب حل می‌شود.

۵) اوره می‌تواند با مولکول‌های آب پیوندهای هیدروژنی برقرار کند.

نادآوری به طور کلی اگر اتم H بین دو اتم از اتم‌های FON در دو مولکول مختلف قرار گیرد، جاذبه برقرار شده، پیوند هیدروژنی خواهد بود؛ در شکل روبه‌رو برخی از پیوندهای هیدروژنی میان مولکول اوره با مولکول‌های آب، نشان داده شده است.

با توجه به کادر (۴) همه عبارت‌ها درست‌اند. در مورد عبارت اول هم داریم:

$$100 \times \frac{\text{مقدار عنصر در فرمول ترکیب (برحسب گرم)}}{\text{جرم مولی ترکیب (برحسب گرم)}} = \text{درصد جرمی عنصر در یک ترکیب}$$

در این جا، چون می‌فوییم نسبت درصد جرمی دو عنصر را در یک ترکیب به دست بیاوریم، نیازی به محاسبه جرم مولی ترکیب نیست، زیرا از محاسبات حذف می‌شود. با توجه به فرمول اوره $(\text{CO}(\text{NH}_2)_2)$ خواهیم داشت:

$$\frac{\text{درصد جرمی کربن}}{\text{درصد جرمی هیدروژن}} = \frac{1 \times 12}{4 \times 1} = 3$$

عبارت‌های اول و دوم درست‌اند. بیایید همه عبارت‌ها را بررسی کنیم:

● از اون‌هایی که عسل شامل قندهای مختلفی است که در ساختار خود، کمی گروه هیدروکسیل دارند، می‌توان گفت عسل دارای مولکول‌های قطبی است و در حلال قطبی آب حل می‌شود.

● اتیلن گلیکول یک الکل دوعاملی بوده و دارای دو گروه هیدروکسیل ($-\text{OH}$) است. از طرفی این مولکول $(\text{C}_2\text{H}_6\text{O}_2)$ دو اتم کربن دارد.

● قسمت اولش درسته: C_8H_{18} بنزین $\Rightarrow \frac{18}{6} = 3$ اتیلن گلیکول $\text{C}_2\text{H}_6\text{O}_2$

● و اما قسمت دوم، بنزین یک ترکیب ناقطبی است و در هگزان $(\text{C}_6\text{H}_{14})$ که یک حلال ناقطبی است، حل می‌شود؛ ولی اتیلن گلیکول قطبی بوده و در هگزان حل نمی‌شود.

● هر دو مولکول روغن زیتون و وازلین، ناقطبی بوده و در حلال ناقطبی هگزان حل می‌شوند. در ضمن فرمول مولکولی روغن زیتون $\text{C}_{57}\text{H}_{114}\text{O}_6$ است:

$$\frac{\text{شمار اتم‌های کربن}}{\text{شمار اتم‌های اکسیژن}} = \frac{57}{6} = 9.5$$

● امیدواریم گول نفورده باشیم! درسته که سدیم کلرید در آب حل می‌شود اما این ماده، یک ترکیب یونی است. مولکول که نداره! استفاده از واژه مولکول برای ترکیب‌های یونی مراهه!

● وازلین، روغن زیتون و اوره شرایط موردنظر سؤال را دارند. فرمول شیمیایی درست این مواد به ترتیب به صورت $\text{C}_{25}\text{H}_{52}$ ، $\text{C}_{57}\text{H}_{114}\text{O}_6$ و $\text{CO}(\text{NH}_2)_2$ است.

در مورد اتیلن گلیکول دقت کنید که علاوه بر فرمول شیمیایی $(\text{C}_2\text{H}_6\text{O}_2)$ ، حلال مناسب برای آن هم به نادرستی مشخص شده است. اتیلن گلیکول $(\text{CH}_2\text{OHCH}_2\text{OH})$ ، قطبی است و در حلال قطبی آب، حل می‌شود.

و در آخر بد نیست نگاهی داشته باشیم به فرمول همه موادی که در این قسمت باهاشون سروکار داریم!

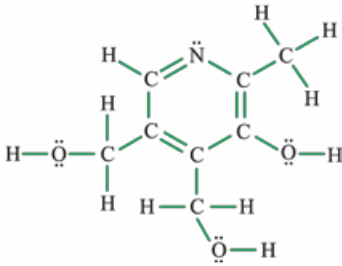
نام ماده	فرمول شیمیایی	نوع نیروی جاذبه بین ذرات	محلول در آب یا هگزان
نمک خوراکی	NaCl	پیوند یونی	آب
بنزین	C_8H_{18}	وان دروالسی	هگزان
گریس	$\text{C}_{18}\text{H}_{38}$	وان دروالسی	هگزان
وازلین	$\text{C}_{25}\text{H}_{52}$	وان دروالسی	هگزان
روغن زیتون	$\text{C}_{57}\text{H}_{114}\text{O}_6$	وان دروالسی	هگزان
چربی موجود در کوهان شتر	$\text{C}_{57}\text{H}_{110}\text{O}_6$	وان دروالسی	هگزان
اتیلن گلیکول	$\text{C}_2\text{H}_6\text{O}_2$	پیوند هیدروژنی	آب
اتانول	$\text{C}_2\text{H}_6\text{O}$	پیوند هیدروژنی	آب
اوره	$\text{CO}(\text{NH}_2)_2$	پیوند هیدروژنی	آب

۱۶- گزینه ۴

همه عبارتهای داده شده درست اند.

- با توجه به ساختار داده شده، فرمول مولکولی این ترکیب $C_8H_{11}NO_3$ است. $11 - 8 = 3$
- مولکول داده شده در مجموع قطبی است (بخش قطبی زورش به بخش ناقطبی می‌پره!)؛ بنابراین به راحتی در آب حل می‌شود و به کمک آب‌های دفعی، از بدن خارج شده و در بدن ذخیره نمی‌شود. (مبش ویتامین‌ها از فصل ۳ شیمی یازدهم رو که یادتون نرفته؟!)

$$\frac{26}{8} = \frac{13}{4} = 3/25$$

- در ساختار ویتامین B₆، ۲۶ پیوند اشتراکی و در ساختار اوره ($\begin{matrix} & O & \\ & || & \\ H & -N & -C & -N & -H \\ & | & & | & \\ & H & & H & \end{matrix}$)، ۸ پیوند اشتراکی وجود دارد:

توجه: برای تعیین شمار پیوندهای اشتراکی در ترکیب‌های آلی می‌توانید از فرمول هم استفاده کنید:

$$\text{شمار پیوندهای اشتراکی در ترکیبی} = \frac{(3 \times \text{شمار اتم‌های نیتروژن}) + (2 \times \text{شمار اتم‌های اکسیژن}) + (1 \times \text{شمار اتم‌های هیدروژن}) + (4 \times \text{شمار اتم‌های کربن})}{2}$$

دارای اتم‌های C، H، O و N

$$\text{شمار پیوندهای اشتراکی در ویتامین B}_6 \text{ (C}_8\text{H}_{11}\text{NO}_3\text{)} = \frac{(8 \times 4) + (11 \times 1) + (3 \times 2) + (1 \times 3)}{2} = \frac{52}{2} = 26$$

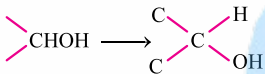
$$\text{شمار پیوندهای اشتراکی در اوره (CO(NH}_2\text{)}_2 \text{ یا CH}_4\text{N}_2\text{O)} = \frac{(1 \times 4) + (4 \times 1) + (1 \times 2) + (2 \times 3)}{2} = \frac{16}{2} = 8$$

- درسته! چی بگیم رنگه؟! گروه هیدروکسیل (OH-) رو که متمایز شناسید!

۱۷- گزینه ۲

هر چند این سوال رو به راحتی می‌شه با رد گزینه جواب داد اما، اعتراض داریم. تو سؤال اشاره نشده که ساختار داده شده مربوط به چه مولکولی است؛ پس چه پوری شفافیم بریم که آیا مثل اتانول به هر نسبتی در آب حل می‌شود یا خیر؟! در واقع این ساختار مربوط به گلوکز (C₆H₁₂O₆) است که می‌تواند با آب پیوند هیدروژنی برقرار کند اما به هر نسبتی در آب حل نمی‌شود.

گزینه ۱: در ساختار داده شده، ۴ اتم کربن وجود دارد که به این کربن، دو اتم کربن دیگر، یک اتم هیدروژن و یک گروه OH متصل است.

گزینه ۲: عامل الکلی یعنی OH- و عامل اتری یعنی O-! حالا فودتون بشمارید!

گزینه ۴: نسبت شمار اتم‌های هیدروژن به کربن در ترکیب داده شده (C₆H₁₂O₆) مانند مولکول هگزن (C₆H₁₂) برابر با ۲ است.

۱۸- گزینه ۳

بیا باید همه عبارتهای را بررسی کنیم:

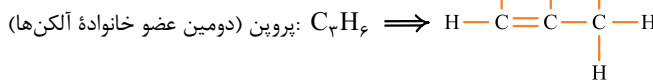
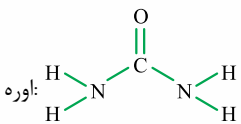
$$\text{جرم مولی اوره (CO(NH}_2\text{)}_2\text{)} = 12 + 16 + 2(14 + 2(1)) = 60 \text{ g.mol}^{-1}$$

$$\%20 = \frac{1 \times 12}{60} \times 100 = \frac{\text{جرم کربن موجود در اوره (g)}}{\text{جرم مولی اوره (g)}} \times 100$$

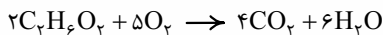
روغن زیتون (C₅₇H₁₁₀O₆) و چربی ذخیره شده در کوهان شتر (C₅₇H₁₁₀O₆) فقط در ۶ اتم هیدروژن با هم تفاوت دارند:

$$6(1) = 6 \text{ g} \quad \text{تفاوت جرم مولی روغن زیتون و چربی ذخیره شده در کوهان شتر}$$

در مولکول اوره ۸ پیوند اشتراکی و در دومین عضو خانواده آلکن‌ها، ۹ پیوند اشتراکی وجود دارد. ✓

فرمول اتیلن گلیکول C₂H₆O₂ است. معادله موازنه شده سوختن کامل این ترکیب به صورت روبه‌رو است:

همان‌طور که می‌بینید مجموع ضرایب مواد در این معادله ۱۷ است. ✗

۱۹- گزینه ۴

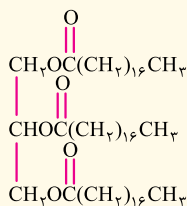
چربی‌ها

برای شناخت چربی‌ها، اول باید با اسیدهای چرب و استرهای سنگین آشنا بشیم!

اسید چرب

در شیمی یازدهم خواندیم که کربوکسیلیک اسیدها، دسته‌ای از ترکیب‌های آلی هستند که در ساختارشان حداقل یک گروه عاملی کربوکسیل

حالا مولکول استر نشان داده شده در کتاب درسی رو ببینید:

همان طور که می بینید، این مولکول، دارای ۵۷ اتم کربن بوده و فرمول مولکولی آن $\text{C}_{57}\text{H}_{110}\text{O}_6$ است. این فرمول براتون آشناست؟؟ درست حدس زدید؛ در کتاب شیمی دهم، فرمول چربی ذخیره شده در کوهان شتر هم، همین بود!

$$(\text{O} = 16, \text{C} = 12, \text{H} = 1: \text{g.mol}^{-1})$$

می توانیم جرم مولی این استر را حساب کنیم تا به سنگین بودنش ایمان بیاریم؛

$$\text{C}_{57}\text{H}_{110}\text{O}_6 \text{ جرم مولی} = 57(12) + 110(1) + 6(16) = 890 \text{ g.mol}^{-1}$$

چربی ها

حالا با فیال راهت، می تویم پربی ها رو تعریف کنیم؛ چربی ها را می توان مخلوطی از اسیدهای چرب و استرهای بلندزنجیر (با جرم مولی زیاد) دانست. اسیدهای چرب و استرهای سنگین یعنی مولکول های سازنده چربی ها، در مجموع ناقطبی اند و در آب حل نمی شوند. در ضمن نیروی بین مولکولی غالب در چربی ها از نوع وان دروالسی است.

استرهای بلندزنجیر + اسیدهای چرب = چربی

توجه در فصل ۲ شیمی یازدهم خوانده بودیم که روغن دارای حالت فیزیکی مایع بوده اما چربی جامد است و در ساختار مولکول های روغن، پیوندهای دوگانه بیشتری وجود دارد. اما در این جا، «چربی» مفهوم گسترده تری دارد. واژه «چربی» که کتاب درسی، در این فصل به کار برده، در واقع همان تری گلیسریدها هستند که احتمالاً در زندگی روزانه و آزمایش تری گلیسرید خون، باهاش آشنا شدین. (البته برویج تهری، آشنایی کامل باهاش دارن!) تری گلیسریدها به حالت فیزیکی جامد یا مایع یافت می شوند؛ بنابراین چربی موردنظر کتاب درسی در این جا، شامل چربی های جامد و روغن های مایع است و می توان آن ها را مخلوطی از تری گلیسریدها در نظر گرفت که مقادیر اندکی اسیدهای چرب هم به صورت مولکولی در این مخلوط وجود دارد.

اسیدهای چرب دارای گروه عاملی COOH — هستند نه COH —!

۲۰- گزینه ۴ فقط عبارت چهارم نادرست است. بخش ناقطبی این مولکول بر بخش قطبی آن غلبه دارد؛ بنابراین در هگزان که یک حلال ناقطبی است، حل می شود.

در مورد عبارت دوم هم دقت کنید که تعداد اتم های کربن اسید داده شده نسبت به اسید آلی موجود در سرکه یعنی استیک اسید (CH_3COOH) بیشتر است؛ بنابراین نیروهای بین مولکولی آن قوی تر بوده و در نتیجه نقطه جوش بالاتری دارد.

۲۱- گزینه ۲ در کادر (۵)، ساختار کامل این اسید چرب را دربریم و گفتم فرمول مولکولی آن $\text{C}_{18}\text{H}_{36}\text{O}_2$ است. شمار پیوندهای کووالانسی این ترکیب را می توانید از روی ساختار و یا فرمول زیر تعیین کنید.

$$\text{شمار پیوندهای کووالانسی} = \frac{(\text{شمار اتم های اکسیژن} \times 2) + (\text{شمار اتم های هیدروژن} \times 1) + (\text{شمار اتم های کربن} \times 4)}{2} = \text{شمار پیوندهای کووالانسی در ترکیب های آلی شامل اتم های H, C و O}$$

$$\text{C}_{18}\text{H}_{36}\text{O}_2 \text{ شمار پیوندهای کووالانسی} = \frac{(18 \times 4) + (36 \times 1) + (2 \times 2)}{2} = 56$$

گزینه ۱: ترکیب داده شده، دارای یک گروه CH_3 —، ۱۶ گروه CH_2 و یک گروه عاملی کربوکسیل (COOH —) است؛ بنابراین فرمول آن را می توان به صورت $\text{COOH}(\text{CH}_2)_{16}\text{CH}_3$ نشان داد.

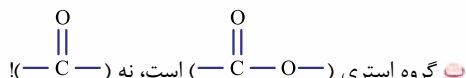
گزینه ۳: در ساختار این مولکول، مانند ترکیب آلی موجود در توت فرنگی (بنزوئیک اسید)، گروه عاملی کربوکسیل (COOH —) وجود دارد.

گزینه ۴: ترکیب موردنظر دارای ۱۸ اتم کربن است و در نتیجه دارای ۱۷ پیوند کربن - کربن ($\text{C}-\text{C}$) است. از طرفی این مولکول دارای ۲ اتم اکسیژن است که هر کدام ۲ جفت الکترون ناپیوندی دارد.

۲۲- گزینه ۳ شکل داده شده مربوط به یک استر (نه اسید چرب!) سه عاملی (سه ظرفیتی) است. در این مولکول، بخش ناقطبی بر بخش قطبی غلبه دارد؛ به همین دلیل در مجموع ناقطبی است و در حلال های ناقطبی مانند بنزین حل می شود.

۲۳- گزینه ۲ بیا باید همه عبارت ها را یکی یکی بررسی کنیم:

استرهای سنگین در مجموع ناقطبی هستند و نیروی بین مولکولی غالب در آن ها، وان دروالسی است.

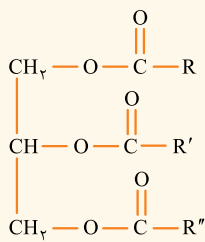

اوره ($\text{CO}(\text{NH}_2)_2$) قطبی است و برخلاف استرهای سنگین، انحلال پذیری آن در آب بیشتر از انحلال پذیری آن در حلال های ناقطبی مانند هگزان است.

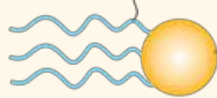
درسته! گروه های R ، R' و R'' در ساختار استرها، می توانند سیر شده یا سیر نشده باشند.

استرهای سنگین

همان‌طور که قبلاً گفتیم، ساختار استرهای سنگین یا بلندزنجیر (با جرم مولی زیاد) را می‌توان به صورت زیر نشان داد:

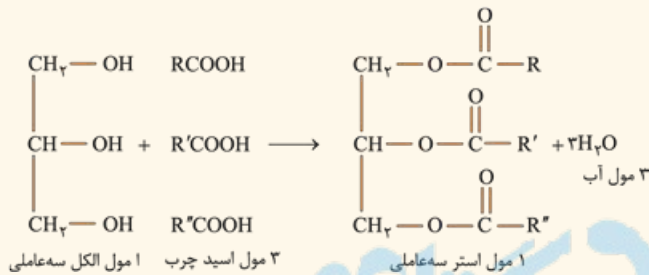
بخش ناقطبی (زنجیرهای هیدروکربنی)

بخش قطبی (گروه‌های استری)

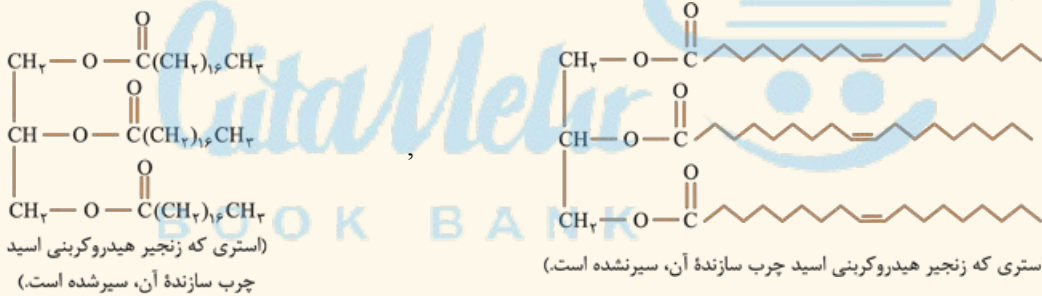
(در مجموع ناقطبی، نیروی بین مولکولی آن از نوع وان‌دروالسی است و در آب حل نمی‌شود.)

این استرهای سه‌عاملی، از واکنش یک الکل سه‌عاملی با ۳ اسید چرب یک‌عاملی به دست می‌آیند:

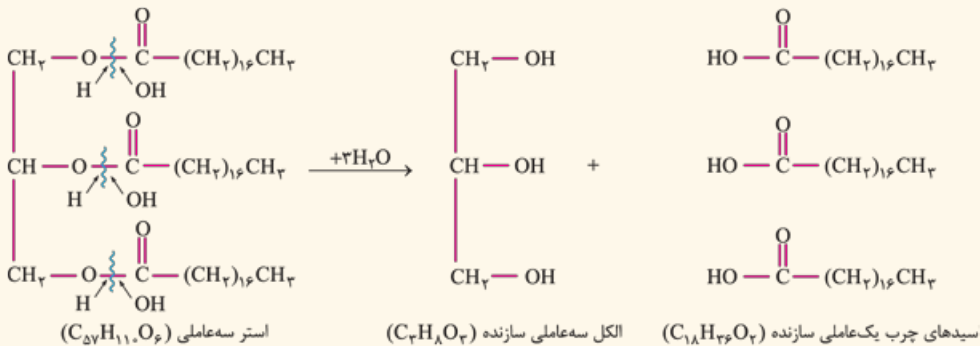
واکنش بالا برگشت‌پذیر است؛ یعنی استر می‌تواند در شرایط مناسب آبکافت شود و به واحدهای سازنده خود تبدیل شود.

توجه: اسیدهای چرب سازنده استرها می‌توانند یکسان یا غیریکسان باشند. همچنین زنجیرهای هیدروکربنی در این اسیدهای چرب، می‌تواند سیرشده یا سیرنشده باشد.

بادآوری: در شیمی یازدهم خواندیم که برای تشخیص اسید و الکل سازنده یک استر، ابتدا پیوند یگانه بین گروه C و O اکسیژن را شکسته و به کربن، OH اضافه می‌کنیم تا اسید اولیه به دست آید و به اکسیژن، H اضافه می‌کنیم تا الکل اولیه حاصل شود. برای استرهای سه‌عاملی هم همین کار را می‌کنیم.

مثال

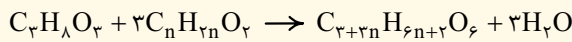
نکته: شمار اتم‌های کربن استر با مجموع شمار اتم‌های کربن الکل و اسیدهای چرب سازنده آن یکسان است. همچنین به دلیل وجود سه مولکول آب در واکنش تولید یا آبکافت استر، شمار اتم‌های هیدروژن استر از مجموع شمار اتم‌های هیدروژن الکل و اسیدهای چرب، ۶ واحد کم‌تر است.

در ضمن فرمول مولکولی الکل سازنده این استرهای سنگین که ما باهاشون سروکار داریم، $C_3H_7(OH)_2$ یا $C_3H_8O_3$ است.^۱

مجموع شماره اتم‌های کربن سه اسید چرب + شماره اتم‌های کربن الکل (۳ تا) = شماره اتم‌های کربن استر سه‌عاملی
 ۶- مجموع شماره اتم‌های هیدروژن سه اسید چرب + شماره اتم‌های هیدروژن الکل (۸ تا) = شماره اتم‌های هیدروژن استر سه‌عاملی
 ۶ = شماره اتم‌های اکسیژن استر سه‌عاملی

به طور مثال اگر اسیدهای چرب سازنده استر، یکسان و زنجیر هیدروکربنی در آنها سیرشده باشد (گروه آلکیل)، می‌توان نوشت:

الکل سه‌عاملی

اسید چرب

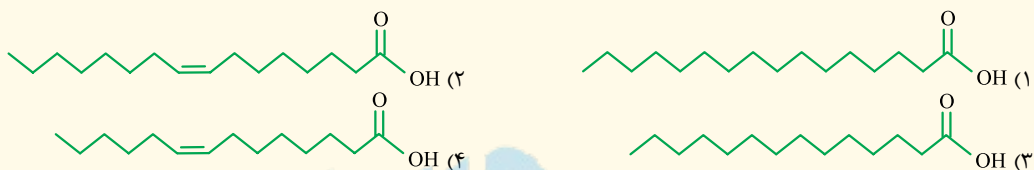
استر

بد نیست بدانید که شماره اتم‌های هیدروژن در استرهای سه‌عاملی، همواره زوج است. در ضمن در فرمول بالا، رابطه شماره اتم‌های کربن و هیدروژن استر را می‌توان به صورت زیر نشان داد.

$$C_xH_{2x-4}O_6 \text{ فرمول کلی استرهای سنگین} \rightarrow y = 2x - 4 \rightarrow \frac{x-3}{3} = \frac{y-2}{6} \Rightarrow x-3 = \frac{y-2}{2} \Rightarrow 2x-6 = y-2 \Rightarrow 2x = y+4 \Rightarrow x = \frac{y+4}{2}$$

(به شرط R گروه آلکیل)

تمرین اگر فرمول مولکولی یک استر سنگین سه‌عاملی، به صورت $C_{51}H_{92}O_6$ باشد، ساختار اسید چرب سازنده آن کدام است؟ (اسیدهای چرب یکسانی در ساختار استر وجود دارد.)

جواب: گزینه « ۲ »

مجموع شماره اتم‌های کربن سه اسید چرب + شماره اتم‌های کربن الکل = شماره اتم‌های کربن استر

$$48 = \text{مجموع شماره اتم‌های کربن سه اسید چرب} \Rightarrow \text{مجموع شماره اتم‌های کربن سه اسید چرب} = 48 - 3 = 45$$

$$\Rightarrow \text{شماره اتم‌های کربن هر اسید چرب} = \frac{45}{3} = 15$$

ما نمی‌دانیم اسیدهای چرب سازنده استر موردنظر، سیرشده‌اند یا سیرنشده؛ پس باید تکلیف هیدروژن‌ها را هم مشخص کنیم:

۶ - مجموع شماره اتم‌های هیدروژن سه اسید چرب + شماره اتم‌های هیدروژن الکل = شماره اتم‌های هیدروژن استر

$$\Rightarrow 92 = 8 + x - 6 \Rightarrow x = 90 \Rightarrow \text{شماره اتم‌های هیدروژن هر اسید چرب} = \frac{90}{3} = 30$$

با توجه به این که اسیدهای چرب (RCOOH) دو اتم اکسیژن دارند، فرمول مولکولی اسید چرب، $C_{16}H_{32}O_2$ است. همان‌طور که می‌بینید فرمول این اسید از فرمول $C_nH_{2n}O_2$ پیروی نمی‌کند و شماره اتم‌های هیدروژن اسید، ۲ واحد کمتر از دو برابر شماره اتم‌های کربن آن است و این بدان معنی است که در ساختار اسید، یک پیوند دوگانه وجود دارد (به ازای هر پیوند دوگانه، ۲ اتم هیدروژن نسبت به حالت سیرشده، کم می‌شود). البته از روی فرمول استر ($C_{51}H_{92}O_6$) هم می‌شد فهمید که اسید چرب سازنده آن سیرنشده است و خیلی سریع، گزینه‌های (۱) و (۳) رد کرد؛ آنگه گفتین چه پوری؟!

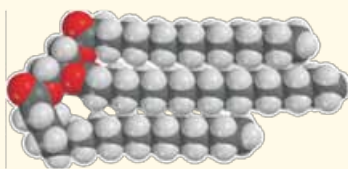
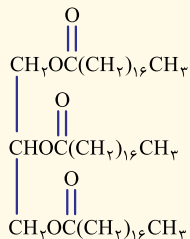
آفرین! درسته! فرمول استر از رابطه $C_xH_{2x-4}O_6$ پیروی نمی‌کند.

نکته با توجه به توضیحات قبل، برای به دست آوردن فرمول اسید چرب سازنده یک استر سنگین می‌توانیم از فرمول زیر استفاده کنیم:

$$C_3H_7 - \text{فرمول مولکولی استر سنگین} = \frac{C_{51}H_{92}O_6 - C_3H_7}{3} = \frac{C_{48}H_{85}O_6}{3} = C_{16}H_{28}O_2$$

$$C_{51}H_{92}O_6 \text{ فرمول اسید چرب} = \frac{C_{51}H_{92}O_6 - C_3H_7}{3} = \frac{C_{48}H_{85}O_6}{3} = C_{16}H_{28}O_2$$

و در آفر پریم آمار استر آورده شده در صفحه ۵ کتاب درسی رو در بیاریم!^۲

- دارای بخش‌های قطبی (گروه‌های استری: $-\text{C}(=\text{O})-\text{O}-$) و ناقطبی (زنجیرهای هیدروکربنی) است.
- نیروی بین مولکولی غالب در آن از نوع وان‌دروالسی است.

- در مجموع ناقطبی است (بخش ناقطبی بر بخش‌های قطبی غلبه دارد) و در آب حل نمی‌شود.
- دارای ۵۷ اتم کربن بوده و فرمول مولکولی آن $C_{57}H_{110}O_6$ و جرم مولی آن 890 g.mol^{-1} است و می‌توان آن را به چربی موجود در کوهان شتر نسبت داد.

۱- نام این الکل سه‌عاملی، گلیسرین یا گلیسرول است.

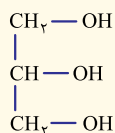
۲- از اون‌ها که شماره اتم‌ها در مدل فضاپرکن داده شده در حاشیه کتاب درسی سخت و به پورا می‌نامه، ما شکل بهتر و واضح‌تری از مدل فضاپرکن این استر رو براتون آوردیم.

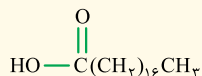
در ساختار آن، ۱۷۵ پیوند اشتراکی (کووالانسی) وجود دارد.

$$\text{شمار پیوندهای اشتراکی در ترکیب‌های آلی} = \frac{(C \text{ تعداد} \times 4) + (H \text{ تعداد} \times 1) + (O \text{ تعداد} \times 2)}{2} = \frac{(57 \times 4) + (110 \times 1) + (6 \times 2)}{2} = 175$$

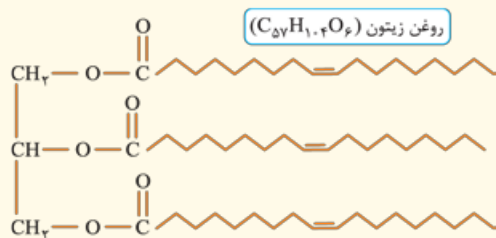
الکل سازنده آن، یک الکل سه‌عاملی با فرمول $C_7H_8O_3$ است.

از یک نوع اسید چرب با زنجیر هیدروکربنی سیرشده ساخته شده که فرمول مولکولی آن $C_{18}H_{36}O_2$ است.

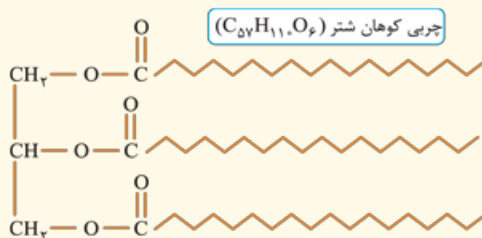

حالا بد نیست این استر سنگین و روغن زیتون را در کنار هم ببینید:

الکل سازنده: $C_7H_8O_3$

اسید چرب سازنده: $C_{18}H_{36}O_2$

الکل سازنده: $C_7H_8O_3$

اسید چرب سازنده: $C_{18}H_{36}O_2$

گزینه (۴) نادرست است؛ زیرا فرمول مولکولی ترکیب داده شده $C_{57}H_{110}O_6$ است.

در مورد گزینه (۳): در شیمی یازدهم خواندیم که بوی آناناس به دلیل استری به نام اتیل بوتانات است؛ یعنی ترکیب آلی بوی آناناس همانند مولکول داده شده، دارای گروه عاملی استری می‌باشد.

مولکول نشان داده شده دارای ۶ اتم اکسیژن و در نتیجه $6 \times 2 = 12$ جفت الکترون ناپیوندی است، اما مجموع شمار اتم‌ها در اتیلن گلیکول

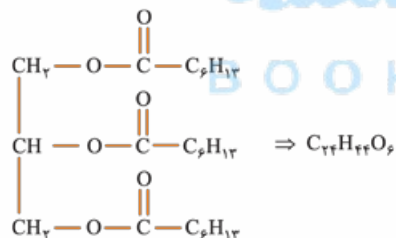
گزینه ۲۵

$(C_7H_8O_3)$ برابر $7 + 8 + 3 = 18$ می‌باشد.

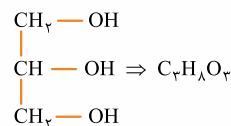
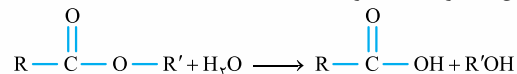
گزینه (۱): کاملاً درسته!

گزینه (۳): اگر زنجیرهای هیدروکربنی R ، R' و R'' سیرشده، یعنی آلکیل (C_nH_{2n+1}) باشند و هر کدام

۶ اتم کربن داشته باشند، خواهیم داشت:

گزینه (۴): در شیمی یازدهم خواندیم که ۱ مول از هر استر یک‌عاملی می‌تواند با ۱ مول آب واکنش داده و آبکافت شود.

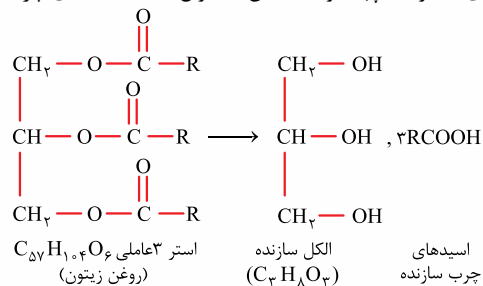

از آن‌جا که استر داده شده، دارای ۳ گروه عاملی استری است، هر مول از آن می‌تواند با ۳ مول آب واکنش دهد. در کادر (۶) هم دیدیم

که ساختار الکل سازنده این نوع استرها به صورت روبه‌رو است:

گزینه ۲۶

اسیدهای چرب (RCOOH) دارای ۲ اتم اکسیژن هستند، پس گزینه‌های (۱) و (۳) پُر! با توجه به این که سؤال گفته، اسیدهای چرب

سازنده روغن زیتون یکسان است، خواهیم داشت:

مجموع شمار اتم‌های کربن اسیدهای چرب + شمار اتم‌های کربن الکل = شمار اتم‌های کربن استر

$$57 = 3 + (3 \times \text{شمار اتم‌های کربن هر اسید چرب})$$

$$\Rightarrow \text{شمار اتم‌های کربن هر اسید چرب} = 18 \xrightarrow{\text{گزینه (۲)}} C_{18}H_{36}O_2$$

توجه: اسید چرب موجود در روغن زیتون سیرنشده است و نسبت به اسید چرب سیرشده $(C_nH_{2n}O_2)$ ،

دو اتم هیدروژن کم‌تر دارد.

$$\frac{\text{جرم}}{\underbrace{\text{جرم مولی} \times \text{ضریب}}_{\text{اسید}}} = \frac{\text{جرم}}{\underbrace{\text{جرم مولی} \times \text{ضریب}}_{\text{آب}}} \Rightarrow \frac{51/2}{1 \times (14n + 32)} = \frac{57/6}{n \times 18} \Rightarrow \frac{16}{14n + 32} = \frac{1}{n} \Rightarrow 16n = 14n + 32$$

$$\Rightarrow 2n = 32 \Rightarrow n = 16$$

$$C_{16}H_{32}O_2 \text{ در پیوندها در } = \frac{\overset{C}{(16 \times 4)} + \overset{H}{(32 \times 1)} + \overset{O}{(2 \times 2)}}{2} = \frac{100}{2} = 50$$

بنابراین فرمول مولکولی اسید، $C_{16}H_{32}O_2$ است:

